

Foundational Requirements for Cultural Governance in the Islamic Republic of Iran: Insights from the Ayatollah Khamenei

Shahla Bagheri ^{1✉} , Sadegh Akbari Aghdam ^{2✉} , Seyyed Saeed Zahed Zahedani ^{3✉}

1. Professor of Sociology, Kharazmi University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) Email: sbagheri@khu.ac.ir
2. PhD Student in Cultural Policy, Kharazmi University, Tehran, Iran. Email: sadeghakbariaghdam@khu.ac.ir
3. Associate Professor of Sociology, Shiraz University, Shiraz, Iran. Email: zahedani@shirazu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 13 January 2025
Received in revised form: 24 July 2025
Accepted: 19 September 2025
Published online: 23 September 2025

Keywords:

Culture, Cultural Governance, Ayatollah Khamenei, Thematic Analysis.

ABSTRACT

This study examines the foundational requirements for cultural governance in the Islamic Republic of Iran from the perspective of Ayatollah Khamenei. Employing a qualitative approach, the research utilizes thematic analysis of the Supreme Leader's statements on culture and cultural governance. The purposively selected corpus includes texts and speeches addressing cultural issues, governance, and related concepts. Findings indicate that the cornerstone of Iran's cultural governance model is the popularization of Islamic culture, structured around two principal components: Islamic guidance of culture and public participation in cultural affairs. Five enabling requirements underpin this model: (1) optimal attitudinal and performance indicators, (2) cultural management, (3) cultural engineering, (4) cultural discourse-making, and (5) institutionalization of divine governance indicators, which encompass Islam-centered, people-centered, culture-centered, Imam-centered, law-abiding, justice-oriented, awareness-driven, responsible, unity-promoting, and dignified governance. The ultimate outcome is the personal and social elevation of individuals and society. This framework is recommended as a guiding macro-structure for cultural policymaking, contributing to the advancement of a new Islamic civilization.

Cite this article: Bagheri, S.; Akbari Aghdam, S. and Zahed Zahedani, S. S. (2025). Foundational Requirements for Cultural Governance in the Islamic Republic of Iran: Insights from the Ayatollah Khamenei. *Social Theories of Muslim Thinkers*, 15(3): 95-115. <https://doi.org/10.22059/jstmt.2025.388641.1766>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jstmt.2025.388641.1766>

1. Introduction

The 1979 Islamic Revolution of Iran, with its cultural and civilizational dimensions, not only challenged the prevailing political order but also reshaped dominant paradigms in revolutionary theory. Under the leadership of Imam Khomeini and the guidance of Ayatollah Khamenei, religious culture, faith, and spiritual leadership—previously marginalized—became central to revolutionary analysis, laying the foundation for a governance model rooted in divine teachings and religious values.

This shift recognized culture as a decisive variable in societal formation, continuity, and organization (Bagheri, 2023:2). Scholars such as Philip Smith (2008), Jeffrey Alexander (2006), Margaret Archer (1995), and John Foran (1997) emphasized the integration of structural factors and human agency, highlighting the critical role of culture. Michel Foucault also acknowledged the Iranian Revolution's cultural and religious underpinnings (Marengo, 2020:723–725).

The establishment and continuous reform of the Supreme Council of the Cultural Revolution, guided by Ayatollah Khamenei, illustrate the centrality of culture in Iran's governance. Rapid development in cultural studies and the shift from state-centric to governance-oriented approaches underscore culture's pivotal role in both national and international governance processes.

Agency, structure, and culture—and their interplay—remain fundamental topics in social theory and policymaking. Cultural governance emerges as a connecting framework between culture and governance. The absence of a comprehensive model based on epistemological and transformative foundations, coupled with socio-cultural challenges such as Western cultural influence, institutional fragmentation, and youth orientation toward foreign models, necessitates a model grounded in Ayatollah Khamenei's vision.

This study adopts an interdisciplinary approach, systematically analyzing cultural governance in Iran according to Ayatollah Khamenei's guidance. It offers a comprehensive model of macro-level cultural management, linking cultural governance with broader governance domains.

2. Methodology

This qualitative study analyzed selected texts using thematic analysis (Braun & Clarke, 2006). Units of analysis included words, themes, and elements related to governance, culture, and enabling strategies. Analytical sources consisted of speeches and writings by Ayatollah Khamenei on cultural governance, retrieved from official software, books, and websites. Statements were coded and organized into sub-themes and main themes through the six-phase thematic analysis: familiarization, initial coding, theme identification, theme review, definition, and final reporting.

3. Findings

The central pillar of Iran's cultural governance is the *popularization of Islamic culture*, supported by two components: *Islamic guidance of culture* and *public participation*. Five foundational requirements were identified:

1. **Optimal Attitudinal and Performance Indicators:** Attitudinal and performance indicators of devout cultural agents.
2. **Cultural Management:** Progressive, revolutionary–jihadi, participatory, and directed management.
3. **Cultural Engineering:** Targeted development, integrated strengthening, and national identity formation.

4. **Cultural Discourse-Making:** Shaping cultural values, principled reform, and internal empowerment.
5. **Institutionalization of Divine Governance Indicators:** Ten themes including Islam-centered, people-centered, culture-centered, Imam-centered, law-abiding, justice-oriented, awareness-driven, responsible, unity-promoting, and dignified governance.

The model aims at *personal and social elevation*, emphasizing decision-making, institution-building, rule-setting, and strategic action within an Islamic epistemological framework, leveraging human and public resources to institutionalize Islamic culture.

4. Conclusion

Cultural governance in Iran, grounded in Islamic guidance and public participation, provides an effective model for macro-level cultural management. Moral education and religious discourse-making serve as central pillars. Culture functions as a guiding force for policymaking and a foundation for Islamic civilization, linking cultural development to social and political elevation. Implementing this framework as a macro-structure is essential for advancing a new Islamic civilization.

Author Contributions: The first author (supervisor and corresponding author) contributed to the research design, academic supervision, and final revision of the manuscript. The second author (PhD candidate) was responsible for data collection, data analysis, and drafting the main text of the article. The third author (advisor) provided theoretical guidance, scientific consultation, and content review. All authors read and approved the final version of the manuscript.

Funding: This research received no external funding.

Ethical Considerations: This article is derived from the Second Author's PhD dissertation titled "Analyzing the Requirements of the Cultural Governance Model in the Islamic Republic of Iran" in Kharazmi University.

Data Availability Statement: Not applicable.

Informed Consent Statement: Not applicable.

Conflicts of Interest: The authors declare no conflict of interest.

References

- Aghasi, Anahita; Bani-Hashemi, Seyyed Mohsen; Aghili, Seyyed Vahid. (2021). Thematic analysis of cultural identity in the thought of Ayatollah Seyyed Ali Khamenei. *Social Theories of Muslim Thinkers*, 11(2), 155–176.
- Alexander, Jeffrey C. (2006). *The civil sphere*. Oxford University Press.
- Archer, Margaret. (1995). *Realist social theory: The morphogenetic approach*. Cambridge University Press.
- Arefi, Khalil; Farzandi, Abbas-Ali. (2024). Alignment of leadership governance foundations with Alawi governance principles. *Scientific Journal of Exalted Governance*, 5(2), 9–37.
- Bagheri, Shahla. (2005). *Doctoral dissertation: A comparative study of Iran's cultural system before and after the Islamic Revolution*. Allameh Tabataba'i University.
- Bagheri, Shahla. (2023). *Cultural sociology*. Research Institute of Hawzah and University Press.
- Basimia, Mehdi. (2013). *Various approaches to cultural engineering in post-revolutionary Iran*. Amir Kabir Publishing.
- Fiske, John; Hartley, John. (2004). *Reading television*. Routledge.

- Foran, John. (1997). Discourses and social forces: The role of culture and cultural studies in understanding revolutions. In John Foran (Ed.), *Theorizing revolutions* (pp. 1–26). Routledge.
- Giddens, Anthony. (2000). The globalizing of modernity. In David Held & Anthony McGrew (Eds.), *The global transformations reader: An introduction to the globalization debate* (pp. 92–98). Polity Press.
- Jamshidi, M. (2024). Cultural Governance in Ayatollah Mesbah Yazdi's Religious Readings. *Aeine Hokmrani*, 2(3), 255–286. doi: 10.22034/ah.2025.719484
- Khashaei, Vahid; Harandi, Ataollah. (2014). Explaining the dimensions of exalted governance based on the governmental conduct of Imam Ali (AS): A combination of ijthadi approach and content analysis. *Science and Religion Research*, 5(2), 85–110.
- Laclau, Ernesto; Mouffe, Chantal. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. Verso.
- Marengo, Stefano. (2020). Lo spirito della rivolta. Michel Foucault e la rivoluzione iraniana. *Etica & Politica / Ethics & Politics*, XXII(2), 723–748.
- Mazinani, Mehdi. (2021). Cultural governance in the Islamic system. *Exalted Governance Journal*, 2(5), 211–236.
- Najari, Reza; Sadehnejad, Fakhriyeh. (2023). Cultural governance: A new concept of governance. *Human Resources and Capital Quarterly*, 8, 67–79.
- National Cultural Engineering Roadmap Document. (2013). Approved by: Supreme Council of the Cultural Revolution. Notification Number: 2349/92/DSh. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/859054>
- Smith, Philip. (2008). *Cultural theory: An introduction* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Soltani, Ali Asghar. (2005). Discourse analysis as theory and method. *Political Science Quarterly*, 7(28), 1–25.
- The Official Website of the Office for the Preservation and Publication of the Works of the Grand Ayatollah Sayyid Ali Khamenei. (n.d.). <https://khamenei.ir/>
- Zoheiri, Alireza. (2015). Ecological evaluation of the good governance model. *Political Science Quarterly*, 17(2), 87–111.
- Zolfaghari, Naemie (2024). The impact of governance culture on cultural governance (focusing on the Supreme Leader's announcement to members of the Supreme Council of the Cultural Revolution in 2020), *First National Conference on Governance and the Cultural Policy-Making System*. Tehran.

الزامات مبنایی حکمرانی فرهنگی مبتنی بر دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای

شهلا باقری^۱ ، صادق اکبری اقدم^۲ ، سید سعید زاهد زاهدانی^۳

۱. استاد جامعه‌شناسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). رایانامه: sbagheri@khu.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری فرهنگی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: sadeghakbariaghdam@khu.ac.ir

۳. دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: zahedani@shirazu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	پژوهش حاضر با هدف مطالعه الزامات مبنایی حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای انجام شده است. این پژوهش در زمره پژوهش‌های کیفی قرار دارد که با روش تحلیل مضمون انجام شده است. جامعه مورد مطالعه به صورت هدفمند و در دسترس از میان متون و محتوای سخنرانی‌های آیت‌الله خامنه‌ای در خصوص فرهنگ و حکمرانی فرهنگی و واژه‌های مرتبط با آن انتخاب شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، نقطه‌گذاری در الگوی حکمرانی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، "الزام مبنایی مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی" با محوریت دو مؤلفه "هدایت‌گری اسلامی فرهنگ" و "مشارکت‌دهی مردمی فرهنگ" است که برای تحقق آن الزامات زمینه‌سازی عبارتند از: «شاخص‌های نگرشی و عملکردی احسن»، «مدیریت فرهنگی» با ویژگی‌های مدیریت روبه‌جلو، انقلابی - جهادی، مشارکتی و جهت‌مند فرهنگ؛ «مهندسی فرهنگی» با ویژگی‌های اصلی توسعه‌بخشی هدفمند فرهنگ، استحکام‌بخشی یکپارچه فرهنگ و هویت‌سازی ملی فرهنگ؛ «گفتمان‌سازی فرهنگی» از طریق ذهنیت‌سازی ارزش‌های فرهنگی، اصلاح‌گری معیارمند فرهنگ و اعتبار و قدرت‌بخشی درونی فرهنگ؛ و در نهایت «نهادینه‌سازی شاخص‌های حاکمیت الهی» که شامل حکمرانی اسلام‌محور، مردم‌محور، فرهنگ‌محور، امام‌محور، قانون‌مدار، عدالت‌محور، آگاهی‌محور، مسئولانه، اتحادگرا و عزت‌مند است. پیامد این نوع از حکمرانی فرهنگی، «تعالی‌بخشی شخصی و اجتماعی» است که پیشنهاد می‌شود در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی کشور، مبانی و الزامات مطرح شده به‌عنوان چهارچوبی کلان مدنظر قرار گیرد تا مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی هموارتر گردد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱	
کلیدواژه‌ها: حکمرانی، حکمرانی فرهنگی، فرهنگ، مردم، نظام اسلامی.	

استناد: باقری، شهلا؛ اکبری اقدم، صادق؛ زاهد زاهدانی، سید سعید (۱۴۰۴). الزامات مبنایی حکمرانی فرهنگی مبتنی بر دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای. نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان. ۱۵ (۳): ۹۵-۱۱۵. <https://doi.org/10.22059/jstmt.2025.388641.1766>

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jstmt.2025.388641.1766>

۱. مقدمه و بیان مسئله

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ با ماهیتی فرهنگی و تمدنی، علاوه بر به چالش کشیدن نظم سیاسی موجود، پارادایم مسلط در نظریه‌پردازی و مطالعات انقلاب‌ها را دگرگون ساخت و با رهبری امام خمینی (ره) و هدایت آیت‌الله خامنه‌ای و با اتکا به اراده و همراهی مردم، مؤلفه‌هایی همچون فرهنگ مذهبی، دین و رهبری معنوی را که در نظریه‌های رایج کم‌رنگ بود، به کانون تحلیل‌های انقلابی وارد نموده و زمینه‌ساز شکل‌گیری حکمرانی جدیدی مبتنی بر مکتب الهی و ارزش‌های دینی گردید.

این تحول پارادایمی، سبب شد «فرهنگ» در رویکردی جامع‌تر به‌عنوان متغیری مستقل و تعیین‌کننده (باقری، ۱۴۰۲: ۲) در شکل‌گیری، تداوم و نظم بخشی به جوامع مورد توجه قرار گیرد. اندیشمندانی مانند فلیپ اسمیت^۱ (۲۰۰۸)، جفری الکساندر^۲ (۲۰۰۶)، مارگارت آرچر^۳ (۱۹۹۵) و جان فوران^۴ (۱۹۹۷) بر تلفیق عوامل ساختاری و عاملیت انسانی و نقش فرهنگ تأکید داشته و میشل فوکو با توجه به نقش فاکتورهای فرهنگی و مذهبی در ارتباط با انقلاب ایران بر این تحول پارادایمی صحنه گذاشت. (مارنگو^۵، ۲۰۲۰: ۷۲۳-۷۲۵)

تأسیس شورای عالی انقلاب فرهنگی در ابتدای پیروزی انقلاب و تأکیدات مکرر آیت‌الله خامنه‌ای در برهه‌های مختلف بر بازبینی، تقویت و تحول آن و مطالبه بازسازی انقلابی ساختار فرهنگی کشور، گواهی روشن بر محوریت فرهنگ در اندیشه نظام جمهوری اسلامی ایران است. در همین راستا، دگرگونی‌های پرشتاب در ادبیات علمی پیرامون قلمروهای بنیادین اندیشه فرهنگی و سیر تاریخی پارادایم‌بندی فرهنگ در ادبیات علوم اجتماعی، از جمله در مکتب مطالعات فرهنگی، جامعه‌شناسی فرهنگ و جامعه‌شناسی فرهنگی (باقری، ۱۴۰۲: ۲۱)، و مقایسه ساحت‌ها و عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی، مؤید آن است که فرهنگ، متغیری مستقل و امری اصیل و اساسی در سازمان‌دهی زیست اجتماعی به شمار می‌آید (جمشیدی، ۱۴۰۲: ۴۴). از سوی دیگر، تغییر و تحولات در شیوه اداره جوامع، از الگوی دولت‌محور (State و Government) به‌سوی الگوی حکمرانی (Governance)، و جاری بودن این مباحث در حوزه‌های مختلف علوم انسانی از جمله علوم سیاسی، اقتصاد، جامعه‌شناسی و مدیریت، نشان از اهمیت نقش تعیین‌کننده فرهنگ در فرایند حکمرانی و جایگاه تعیین‌کننده و محوری آن در معادلات پیچیده زندگی انسان معاصر در عرصه‌های ملی و بین‌المللی است. در این میان، مفهوم «حکمرانی فرهنگی» به‌عنوان حلقه اتصال دو حوزه بنیادین «فرهنگ» و «حکمرانی» ظاهر شده است.

سه مؤلفه عاملیت، ساختار و فرهنگ و ارتباط بین‌شان از بنیادی‌ترین مباحث در نظریه‌های اجتماعی معاصر^۶ و سیاست‌گذاری فرهنگی است. هرکدام از این مؤلفه‌ها علاوه بر اینکه به‌صورت مستقل دارای معنا بوده، در تعامل و ارتباط با یکدیگر، سازوکار اصلی ساختار فرهنگی و تنظیم اجتماعی را فراهم می‌آورند. این تعامل می‌تواند بر اساس نقش واسطه‌ای معانی، نمادها و ارزش‌ها بین کنشگران با نهادها، قواعد و روابط اجتماعی، موجب برپایی حکمرانی فرهنگی شده که حاصل هم‌نشینی عاملیت انسانی، ساختارهای اجتماعی و نظام‌های فرهنگی است.

حکمرانی فرهنگی در نگاه معرفتی دینی می‌تواند به شیوه‌هایی از حکمرانی تعبیر شود که برای سعادت دنیا و آخرت مردم در یک جغرافیای معین و یا جغرافیای وسیع بر نظام معرفتی اسلامی تکیه مبنایی دارد. قاعداً تنظیم‌کردن روابط، تبعیت نمودن و شیوه‌های فعال نمودن انواع ظرفیت و توان فعالان و ذی‌نفعان در این چنین حکمرانی بر اساس هدایت‌های الهی و اراده مردم باید شکل بگیرد. بر همین اساس، با شکل و خوانشی که در جغرافیای نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران ظاهر شده و مستقر گشته است از گذشته تلاش داشته تا سهم و نقش حکومت و مردم را در حیطه قدرت و ساحت فرهنگی و اجتماعی با سازه‌های معنایی جمهوری و اسلامیت، حکم و قانون، عرف و شرع،

1. Smith, Philip.

2. Alexander, Jeffrey C.

3. Archer, Margaret.

4. Foran.

5. Marengo.

۶. مانند فلیپ اسمیت (۲۰۰۸)، جفری الکساندر (۲۰۰۶)، مارگارت آرچر (۱۹۹۵) و جان فوران (۱۹۹۷)

ترسیم نماید. به نظر می‌رسد بین آنچه نظام خواسته و آنچه توانسته انجام دهد هنوز فاصله است و تلاش‌ها و کارهای صورت گرفته با چالش‌هایی روبرو بوده؛ ولی اصل این حرکت و تلاش حکومت در این مسیر را نمی‌توان و نباید انکار نمود (زهیری، ۱۳۹۴: ۱۰۱).

نبود الگوی جامع و کاربردی برآمده از مبانی معرفتی و تحولی و وجود چالش‌های جدی در ساختار فرهنگی اجتماعی کشورمان و نبود یک درک و برداشت اجماعی از مفهوم حکمرانی فرهنگی در شرایطی که ابزارهای فرهنگی، روانی و رسانه‌ای غربی در جهت به چالش کشیدن هویت ملی و دینی، تضعیف باورهای اصیل، ایجاد یأس و اختلاف در جامعه و تغییر سبک زندگی ایرانی - اسلامی فعالیت دارند و سبک زندگی غربی با ترویج افراطی مصرف‌گرایی، فردگرایی و شکاف نسلی، زمینه‌ساز گسست اجتماعی و تضعیف انسجام فرهنگی شده و ساختار فرهنگی کشور با چالش‌هایی نظیر موازی‌کاری، تداخل وظایف و پراکندگی در سیاست‌گذاری و اجرا میان نهادهای متعدد فرهنگی، ناتوانی در بازتولید گفتمان رسمی در قالب‌های نوین و مؤثر و گرایش بخشی از نسل جوان به الگوهای فرهنگی بیگانه، ضعف در تولید، توزیع و صادرات محتوای فرهنگی جذاب و خلاق مبتنی بر ارزش‌های بومی و اسلامی مواجه است و از طرف دیگر ریشه‌دواندن مبانی فلسفی غربی در الگوهای نسخه شده از حکمرانی فرهنگی، این امر را ضروری می‌کند که به سراغ دیدگاه آیت‌الله سید علی خامنه‌ای به‌عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران در ساختار حکمرانی فرهنگی کشور خود برویم. با توجه به آنچه گفته شد، تبیین و اجرای نوع خاصی از الگوی حکمرانی فرهنگی که با اقتضائات و شرایط انقلابی جامعه ایران سازگار بوده و بلکه مقوم یکدیگر باشند، مهم‌ترین ضرورت امروز جامعه ایران برای حرکتی مستمر و ضابطه‌مند به سمت پیشرفت همه‌جانبه در مسیر تمدن نوین اسلامی تلقی می‌شود؛ بنابراین پژوهش حاضر به دنبال مطالعه و واکاوی الزامات مبنایی حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای است. دستیابی به این الزامات، گام نخست و ضروری برای تدوین الگوی بومی و کارآمد است که بتواند مسیر حرکت مستمر و ضابطه‌مند کشور به سمت تمدن نوین اسلامی را هموار سازد.

۲. پیشینه پژوهش

با بررسی که انجام شد پژوهش مشخصی در زمینه حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران در پژوهش‌های خارجی یافت نشد منتهی مواردی در پژوهش‌های داخلی وجود داشت که نزدیک به حکمرانی و سیاست‌گذاری هستند و در مواردی به حکمرانی فرهنگی اشاره داشته‌اند که مرور آنها در ادامه می‌آید.

باقری (۱۳۸۴) در رساله دکتری خود با عنوان «بررسی و مقایسه نظام فرهنگی ایران: قبل و بعد از انقلاب اسلامی» با هدف کسب بصیرت نظری و تجربی از وضعیت فرهنگی جامعه به مطالعه نظام فرهنگی قبل و بعد از انقلاب اسلامی ایران پرداخته است. نویسنده در پژوهش با استفاده از مدل بررسی تطبیقی فرهنگ که ملهم از مقیاس‌های بین‌المللی سنجش درون فرهنگی و بین فرهنگی است، کار بررسی ارزش‌های فرهنگی و نظام جهت‌گیری‌های ارزشی از طریق روش تحلیل محتوای مضامین ارزشی مندرج در روزنامه‌های کثیرالانتشار پرتیراژ و با قدمت در مقاطع زمانی، ۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۵۸، ۱۳۶۸، ۱۳۷۸ و ۱۳۸۱ به انجام رسانده و با الهام از نظریات ارزش‌های محوری و تغییر جهت‌گیری‌های ارزشی و حکم‌اصلاح آنها به بررسی شش دسته ارزش محوری عمده در مقاطع قبل و بعد از انقلاب اسلامی پرداخته است.

غلامرضا بصیرنیا (۱۳۹۲) در کتاب رویکردهای مختلف به مهندسی فرهنگی در ایران بعد از انقلاب، دیدگاه امام‌خیمینی در این باره مبنی بر انسان‌سازی دین اسلام، تربیت انسان صالح، نوسازی فرهنگی و صدور انقلاب اسلامی با نگاهی به ویژگی‌های فرهنگی و مهندسی انقلاب اسلامی به‌عنوان یک انقلاب فرهنگی را مورد بررسی و پژوهش قرار داده است. نویسنده این کتاب رویکردهای ایجابی و سلبی مهندسی فرهنگی انقلاب اسلامی را با رویکرد آرمانی و هویت اسلامی انسانی بررسی نموده و اساسی‌ترین مطالب را در حمایت از اهداف انقلاب یعنی استقلال، خودباوری و تحول بر می‌شمرد.

مهدی مزینانی (۱۴۰۰) در کار پژوهشی با عنوان «حکمرانی فرهنگی در نظام اسلامی» به بررسی مسئولیت و نقش دولت اسلامی در حوزه فرهنگ از منظر آموزه‌های حکمرانی و سازه‌های مفهومی همانند آن (سیاست‌گذاری، مهندسی، مدیریت) پرداخته است. نویسنده

در این تحقیق به تحلیل محتوای بیانات امام خمینی (ره) در کتاب صحیفه با بررسی ۳۳۵ متن و استخراج ۶۸ کد غیرتکراری و مقوله‌بندی آنها در هشت محور اقدام نموده است. نتایج نشان می‌دهد که نظام اسلامی، بسته به اقتضائات، مسئول و مکلف به ورود به حوزه فرهنگ است و این تکلیف را می‌تواند به شکل سیاست‌گذاری، مهندسی، مدیریت یا حکمرانی انجام دهد.

آناهیتا آقاسی، سید محسن بنی‌هاشمی و سید وحید عقیلی (۱۴۰۰) در مقاله «تحلیل مضمون هویت فرهنگی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای» با تحلیل سخنان و بیانات رهبر معظم انقلاب، به شناسایی ابعاد هویت فرهنگی از منظر وی می‌پردازد. نتایج و یافته‌ها بر پایه‌ی تحلیل محتوای بیانات مقام معظم رهبری با استفاده از روش تحلیل مضمون نشان می‌دهد که ۱. هویت فرهنگی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای در مضامین فراگیر در بُعد چرایی (دیانت، ارزش‌های اخلاقی و ارزش‌های دینی اسلامی)، همچنین بُعد چستی (حمایت از مستضعفان، ایدئولوژی محوری اسلام) و در بُعد چگونگی (تکلیف‌گرایی، استقلال، نخبگان و حفظ و محافظت از ماهیت انقلاب) خلاصه می‌شود؛ ۲. هویت فرهنگی در اندیشه رهبر انقلاب، امری پویا و تمدن‌ساز است و نه تنها یک مفهوم انتزاعی، بلکه ابزاری برای مقاومت فرهنگی، انسجام اجتماعی و پیشرفت تمدنی است و بر حفظ استقلال فرهنگی در برابر نفوذ غرب و تهاجم نرم تأکید دارد؛ ۳. نخبگان و مردم در تحقق هویت فرهنگی نقش مهمی دارند؛ ۴. هویت فرهنگی به مثابه سنگ بنای حکمرانی فرهنگی است. سیاست‌گذاری فرهنگی باید بر اساس مؤلفه‌های هویتی بومی و اسلامی طراحی شود.

رضا نجاری و فخریه ساده‌نژاد (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «حکمرانی فرهنگی مفهوم جدیدی از حکمرانی» سعی کرده‌اند حکمرانی فرهنگی را یکی از مفاهیم نوظهور در حوزه مدیریت فرهنگی و منابع انسانی معرفی کرده و به مطالب جدیدی از انواع حکمرانی، یعنی حکمرانی فرهنگی که سوابق اندکی در داخل کشور دارد، بپردازند. این پژوهش با استفاده از روش کتابخانه‌ای و مطالعه کتب و مقالات لاتین به تدوین مطالب پرداخته است. در این تحقیق حکمرانی فرهنگی، حکمرانی فرهنگ است و این مدل حکمرانی شامل سیاست فرهنگی ساخته‌ی دولت‌ها و نفوذ فرهنگی اعمال شده بازیگران غیردولتی و سیاست‌هایی تأثیرگذار غیرمستقیم بر فرهنگ نیز می‌شود. گرایش به بحث درباره حکمرانی فرهنگی به جای سیاست، با تغییر گسترده‌تر از دولت به حکمرانی، با تأکید بر تغییر سیاست‌گذاران دولتی به تأثیر سازمان‌های جامعه مدنی و بخش خصوصی مطابقت دارد. نویسندگان این پژوهش نشان می‌دهند که تمرکز از دولت به سمت حکومت چندلایه تغییر یافته است؛ جایی که نهادهای مدنی، رسانه‌ها و بخش خصوصی نقش آفرینی می‌کنند. این تحول با افزایش پیچیدگی تعاملات فرهنگی و نیاز به سیاست‌گذاری منعطف‌تر همراه است. حکمرانی فرهنگی در مدیریت منابع انسانی به معنای توجه به ارزش‌های فرهنگی در سازمان‌ها، ایجاد انسجام فرهنگی در محیط کاری و تقویت سرمایه انسانی از طریق هویت فرهنگی مشترک است.

نعیمه ذوالفقاری (۱۴۰۳) در مقاله «تأثیر فرهنگ حکمرانی بر حکمرانی فرهنگی» منتشر شده در: کنفرانس ملی حکمرانی و نظام سیاست‌گذاری فرهنگی به بررسی پیوند میان فرهنگ حکمرانی و سیاست‌گذاری فرهنگی با تمرکز ویژه بر ابلاغ مقام معظم رهبری به شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۴۰۰ پرداخته است. این مقاله تلاش می‌کند نشان دهد که چگونه «فرهنگ حکمرانی» یعنی شیوه‌ها، ارزش‌ها و نگرش‌های حاکم بر مدیریت کلان بر کیفیت و اثربخشی «حکمرانی فرهنگی» تأثیر متقابل و مستقیمی دارد. طراحی سیاست‌های فرهنگی مبتنی بر ارزش‌های بومی و انقلابی برای مقابله با نفوذ فرهنگ بیگانه، ارتقاء آگاهی عمومی و آموزش فرهنگی برای کاهش نیاز به ابزارهای تحکمی. تقویت مسئولیت‌پذیری نخبگان و متولیان فرهنگی، فرهنگ حکمرانی تعیین‌کننده‌ی نوع نگاه به فرهنگ، نحوه‌ی سیاست‌گذاری و میزان مشارکت‌پذیری نهادهای فرهنگی، ناکارآمدی در حکمرانی فرهنگی به خاطر ضعف در فرهنگ حکمرانی (مانند تمرکزگرایی، عدم شفافیت یا بی‌توجهی به مشارکت مردمی)، ضمانت پویایی و مشروعیت حکمرانی فرهنگی با مشارکت نخبگان فرهنگی و مردم در فرایند تصمیم‌سازی، فرهنگ حکمرانی زمینه‌ساز اعتمادسازی و تعامل دوسویه و... از یافته‌ها و نتایج این پژوهش است.

خلیل عارفی و عباسعلی فرزندی در مقاله انطباق مبانی حکمرانی آیت‌الله خامنه‌ای با مبانی حکمرانی علوی با روش توصیفی - تحلیلی، شش مبنای بنیادین را در حکمرانی اسلامی شامل هستی‌شناسی (نگاه به جهان و خلقت از منظر الهی و توحیدی)، معرفت‌شناسی (منبع شناخت و اعتبار آن، با تأکید بر وحی و عقل)، انسان‌شناسی (جایگاه انسان در نظام خلقت و مسئولیت‌های او)، جامعه‌شناسی (ساختار و

روابط اجتماعی در جامعه اسلامی)، راه‌شناسی (مسیر تحقق اهداف حکمرانی و ابزارهای آن) و فرجام‌شناسی (غایت و هدف نهایی حکمرانی در نگاه اسلامی) شناسایی کرده و تطابق مبنایی حکمرانی مقام معظم رهبری را با مبنایی حکمرانی علوی را بررسی می‌کند. نویسندگان در این پژوهش نتیجه گرفته‌اند که این مبنایی در منظومه فکری مقام معظم رهبری با مبنایی حکمرانی علوی تطابق کامل دارند و این تطابق می‌تواند الگویی برای حکمرانی اسلامی در عصر حاضر ارائه دهد. (عارفی و فرزندی، ۱۴۰۳)

نوآوری و تمایز این پژوهش نسبت به دیگر پژوهش‌ها در تبیین حکمرانی فرهنگی مبتنی بر رهنمودهای رهبر معظم انقلاب در بستر جمهوری اسلامی ایران است که خلاً موجود در دیگر مطالعات را پر می‌کند که به برخی از این موارد اشاره می‌گردد:

۱. تجزیه و تحلیل نظام‌مند و مدل‌محور مبتنی بر بیانات آیت‌الله خامنه‌ای: برخی مطالعات به بررسی اجمالی سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی پرداخته‌اند، ولی کمتر به تجزیه و تحلیل نظام‌مند و مدل‌محور مبتنی بر بیانات آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته شده است. این پژوهش به ارائه چهارچوب یا مدل نظری و مفهومی بر اساس مبنایی فکری و راهبردی ایشان در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی کشور می‌پردازد.
۲. واکاوی حکمرانی فرهنگی به معنای مدیریت کلان و سیاست‌گذاری منسجم فرهنگی بر مبنای دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای: پژوهش‌های مشابه بیشتر بر «فرهنگ انقلاب»، «مقاومت فرهنگی» یا «جهاد فرهنگی» تمرکز داشته‌اند، اما «حکمرانی فرهنگی» به معنای مدیریت کلان و سیاست‌گذاری منسجم فرهنگی بر مبنای دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، موضوعی تازه و کمتر واکاوی شده است.
۳. ازتبیین مفهوم حکمرانی فرهنگی در بستر خاص جمهوری اسلامی ایران: اغلب پژوهش‌های صورت گرفته متأثر و تبیین‌کننده و کپی‌برداری از مدل‌های غربی یا بین‌المللی بوده و کمتر توجهی به تعریف دقیق و کاربردی حکمرانی فرهنگی متناسب با شرایط سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران و با نگاه اسلام سیاسی داشته‌اند. در این پژوهش سعی می‌شود به چگونگی حفظ، تقویت و توسعه فرهنگ اسلامی-ایرانی در چهارچوب حکمرانی فرهنگی که مختص جمهوری اسلامی ایران است، پرداخته شود.
۴. ارتباط حکمرانی فرهنگی با سایر حوزه‌های حکمرانی در منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای: در این پژوهش، مطالعه پیوستگی‌ها و تعاملات حکمرانی فرهنگی با حکمرانی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و رسانه‌ای در یک کل منسجم در نظر بوده است.
۵. به‌کارگیری رویکرد میان‌رشته‌ای: در این پژوهش تلفیق علوم سیاسی، فرهنگ و مدیریت و الهیات سیاسی برای ارائه فهمی چندبعدی از حکمرانی فرهنگی لحاظ شده است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به لحاظ روش‌شناسی از نوع مطالعات کیفی است. برای شناسایی الزامات مبنایی حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، از روش تحلیل مضمون استفاده شد. در روش کیفی با توجه به این که متن یا متن‌های انتخاب شده موردبررسی قرار می‌گیرد، به‌جای جامعه تحقیق، از عبارت «انتخاب منابع تحلیل» استفاده می‌شود و به‌جای عبارت نمونه، «انتخاب واحدهای تحلیل» موردنظر است که در این تحقیق شامل کلمه‌ها، موضوعات و ماده‌های مرتبط با حکمرانی، فرهنگ و عوامل زمینه‌ساز و راهبردهای تحقق آن بوده است. منابع تحلیل یا جامعه پژوهش نیز در این تحقیق، متون و محتوای سخنرانی‌های آیت‌الله خامنه‌ای درباره حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران بود که در نرم‌افزارها، کتب و سایت‌های مربوطه جستجو و همه دیدگاه‌های ایشان در باب حکمرانی و الزامات فرهنگ و تحقق اهداف فرهنگی در کشور مورد بررسی دقیق قرار گرفت تا از طریق کدگذاری، ابعاد و مؤلفه‌های الگو به دست آید.

به این منظور گزاره‌های استخراج شده از متون مربوط به صحبت‌های آیت‌الله خامنه‌ای در قالب ارکان و مؤلفه‌های الگوی حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، با استفاده از روش تحلیل مضمون^۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. تحلیل مضمون، شیوه‌ای در روش پژوهش کیفی است که بر شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوی معانی داده‌های کیفی تمرکز دارد. در این روش، تم^۲ یا مضمون همان عنصر کلیدی بوده و تحلیل مضمون، روشی تعریف می‌شود که برای گزارش کردن الگوهای موجود در مباحث کیفی به‌ویژه متون است. در پژوهش

۱. Thematic Analysis

۲. Theme

حاضر نیز به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌های متنی از روش شش مرحله‌ای براون و کلارک (۲۰۰۶) استفاده شد. متناسب با این روش شش مرحله‌ای در تجزیه و تحلیل داده‌های متنی، ابتدا در مرحله اول، آشنایی با داده‌ها، چندین سخنرانی از آیت‌الله خامنه‌ای درباره فرهنگ و حکمرانی فرهنگی جمع‌آوری و چندین بار دقیق مطالعه شده و یادداشت‌برداری اولیه درباره نکات کلیدی، تکرار مفاهیم و کلیات سخنان انجام گشت سپس در مرحله دوم، "تولید کدهای اولیه" صورت گرفت. به این معنا که بخش‌های مرتبط با مفاهیم حکمرانی فرهنگی (جملات، عبارت‌ها، پاراگراف‌ها) علامت‌گذاری و به مضامین فرعی خلاصه شدند. کدها را در این مرحله به‌گونه‌ای انتخاب شد که تکراری نبوده و به شکلی واضح در راستای موضوع تحقیق یعنی تبیین الزامات و مؤلفه‌های حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران تمرکز داشتند. در گام سوم که "جستجو و شناخت مضامین" است، کدهای مشابه کنار هم قرار گرفتند تا مضامین اصلی شکل بگیرند. برای مثال کدهای برنامه‌ریزی هدایت شده فرهنگ، "پیش‌بینی پیشامدهای آینده فرهنگ"، "نگاه گسترش فرهنگی در همه امور" در تم کلی «مدیریت جهت‌مند فرهنگ» قرار گرفتند. مرحله چهارم «بررسی مضامین» است که طی آن دوباره مضامین و کدها را بازبینی نموده که با داده‌ها سازگار باشند و تفکیک مناسبی داشته باشند. در این قسمت برخی تم‌ها ادغام یا تفکیک شدند و ارتباطاتشان با یکدیگر کشف شد تا در نهایت شبکه مضامین به‌صورت منسجم از نظر معنی و مفهوم ارائه شود. گام پنجم تعریف و نام‌گذاری نهایی و ترسیم شبکه مضامین است، هر مضمون به‌صورت دقیق تعریف و دامنه و محتوایش مشخص شد و نامی گویا برایش در نظر گرفته شد. برای مثال مضامین اصلی "توسعه‌بخشی هدفمند فرهنگ"، "استحکام بخشی یکپارچه فرهنگ"، "هویت‌سازی ملی فرهنگ" ذیل مضمون هسته‌ای «مهندسی فرهنگی» قرار گرفتند تا از این طریق قرارگرفتن مؤلفه‌های مختلف الگو، به ما در درک عمیق‌تری از معانی متون و تشریح مضامین به‌دست‌آمده و ارائه الگوی نهایی کمک کند. در نهایت در گام ششم، "تهیه گزارش نهایی" انجام شد. یعنی در گزارش نهایی، هر مضمون توضیح داده و با ارجاع به جملات دقیق رهبر انقلاب و تحلیل معنایی آنها، نتایج با استدلال و نقل قول‌ها مستند شدند.

۴. یافته‌های پژوهش

هدف این بخش از پژوهش ارائه و تشریح مقولات مربوط به ارکان الگوی حکمرانی فرهنگی بر اساس نگاه آیت‌الله خامنه‌ای است. براین اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق بررسی متون مربوط به صحبت‌ها و آرای موجود در زمینه فرهنگ و حکمرانی از زبان رهبر انقلاب که با روش کدگذاری صورت گرفته در ادامه تشریح خواهد شد.

مضامین هسته‌ای	مضامین اصلی	مضامین فرعی
الزام مبنایی حاکمیت فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران: مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی	هدایت‌گری اسلامی فرهنگ	تربیت‌گری اسلامی (مسئولیت‌مند و متعهد، اخلاق‌محور و مؤمن) پرورش‌گری اخلاقی جریان‌سازی فکر و عمل دینی جریان‌سازی فرهنگ اسلامی و الهی گفتمان‌سازی مبنایی اسلامی به‌کارگیری کارگزاران فرهنگی متدین ایجاد تشکلهای دینی-مردمی تحول‌گرایی نگاه کارکرد فرهنگ دینی (اسلام در خدمت زندگی مردم، اسلام در خدمت نظام‌سازی، اسلام در خدمت تمدن‌سازی، اسلام در خدمت انسان‌سازی، اسلام در خدمت جامعه‌سازی)

	مشارکت‌دهی مردمی فرهنگ	تحول‌گرایی نگاه حاکمیت دولتی (حکومت برای مردم، حکومت در خدمت منافع مردم، محبوبیت حکومت بین مردم، حکومت با مشارکت مردم) کنترل مراقبتی دولتی نظارت مراقبتی مردمی باور به نقش مردم در اصلاح‌گری اعتباربخشی حاکمیت مردمی ایجاد تشکل‌های مردم‌نهاد عدم تصدی‌گری دولتی
اولین الزام زمینه‌ساز مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی: شاخص‌های نگرشی و عملکردی احسن کارگزاران فرهنگی	شاخص‌های نگرشی کارگزاران فرهنگی متدین	مدل ذهنی مسئولیت‌مندی مدل ذهنی هدفمندی (درک هدف توسعه و تعمیق ارزش‌های اسلامی) فضای ذهنی عاملیت مدل ذهنی قاعده‌مندی (درک قاعده تکاملی و تدریجی‌بودن کار فرهنگی) مدل ذهنی جهت‌مندی (درک جهت سیاست‌های کلی نظام)
	شاخص‌های عملکردی کارگزاران فرهنگی متدین	روحیه و کار تلاشگرانه روحیه و کار با اعتماد به نفس روحیه و کار شجاعانه روحیه و کار وجدان‌گرا روحیه و کار متعهدانه روحیه و کار جهادی روحیه و کار تقوامدار روحیه و کار مدبرانه روحیه و کار حکیمانه روحیه و کار اخلاق‌محور روحیه و کار ایمان‌مدار روحیه و کار وحدت‌بخش روحیه و کار انقلابی روحیه و عمل صبورانه در کار فرهنگی
	مدیریت جهت‌مند فرهنگ	کلان‌نگری فرهنگی واقع‌نگری فرهنگی نظم‌پذیری فرهنگی جهت‌گیری فرهنگی ذهنیت‌سازی انقلابی ذهنیت‌سازی اسلامی

دومین الزام زمینه‌ساز مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی: مدیریت فرهنگی		رصد جریان عمومی فرهنگ استحکام بخشی فرهنگی برنامه‌ریزی هدایت شده فرهنگ پیش‌بینی پیشامدهای آینده فرهنگ نگاه گسترش فرهنگی در همه امور ایجاد هم‌آهنگی و جهت‌دهی مردم از طریق اشعار و سرود ایجاد هم‌آهنگی و جهت‌دهی مردم از طریق قدرت تبلیغات رسانه ایجاد هم‌آهنگی و جهت‌دهی مردم از طریق تبلیغات دینی ایجاد چشم‌انداز آرمان شهر جهانی در عصر ظهور
	مدیریت انقلابی جهادی فرهنگ	کار تلاشگرانه علمی کار تلاشگرانه خالصانه کار تلاشگرانه بدون خستگی کار تلاشگرانه برای مردم کار تلاشگرانه ابتکاری
	مدیریت روبه‌جلو فرهنگ	عدم داشتن موضع اثباتی حرکت صحیح معیارمند پای کار بودن دائمی و فوری عدم انفعال‌گری پیشرو رقابت فرهنگی عمل‌گرایی فرهنگی اصیل (عدم ظاهرسازی، انجام کار فرهنگی واقعی، محتوایی، مولد و نافع)
	مدیریت مشارکتی فرهنگ	فعال کردن انجمن‌ها و نهادهای مردمی طراوت بخشی به مراسمات آیینی به‌کارگیری خلاقیت جوانان حذف زواید تشکیلاتی هم‌افزایی کنش‌گران دولتی و مردمی به‌کارگیری مشارکت نخبگانی و متخصصان فرهنگی تشکیل قرارگاه محلی فرهنگ‌محور ایجاد حلقه اتصال دولت با محله تقویت کار فرهنگی محله‌محور ایجاد اجتماعات مردمی برای کار فرهنگی

سومین الزام زمینه‌ساز مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی: مهندسی فرهنگی	توسعه‌بخشی هدفمند فرهنگ	اخذ فرهنگی حکیمانه تبادل فرهنگی اصلاح‌گرانه تولید محتوای فرهنگی خلاقانه تولید محتوای فرهنگی نافع و مولد کار فرهنگی مبتکرانه زبده‌گزینی فرهنگی پیوست فرهنگی نگاه فرهنگی سرمایه‌گذاری فرهنگی بر پتانسیل جوانان با استعداد وضع‌شناسی فرهنگی از طریق تولید نظریه فرهنگ اسلامی - ایرانی قلمروشناسی اختیارات فرهنگی دولت از طریق تولید نظریه مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی بسترشناسی تغییرات فرهنگی از طریق تولید نظریه تغییر پایدار
	استحکام‌بخشی یکپارچه فرهنگ	استحکام سیاسی - اقتصادی - فرهنگی استحکام دینی استحکام موارث فرهنگی استحکام‌بخشی ایمان و امید در مردم
	هویت‌سازی ملی فرهنگ	برجسته‌سازی پیشرفت‌ها اهمیت‌سازی زبان فارسی بااهمیت‌سازی خط فارسی بااهمیت‌سازی آداب و رسوم ایرانی بااهمیت‌سازی لباس‌های محلی بااهمیت‌سازی معماری ایرانی - اسلامی بااهمیت‌سازی شخصیت‌های افتخارآمیز ملی و مذهبی و علمی
چهارمین الزام زمینه‌ساز مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی: گفتمان‌سازی فرهنگی	ذهنیت‌سازی ارزش‌های فرهنگی	ذهنیت‌سازی ارزش خدمتگزاری کردن برای مردم ذهنیت‌سازی ارزش پای کار آمدن مردم محلی ذهنیت‌سازی ارزش مطالبه پای کار دائمی بودن متولیان فرهنگی ذهنیت‌سازی ارزش مردمی‌شدن کار فرهنگی ذهنیت‌سازی ارزش مسئولیت‌مندی ذهنیت‌سازی ارزش ایثارگری ذهنیت‌سازی ارزش وجدان‌گرایی ذهنیت‌سازی ارزش انضباط اجتماعی ذهنیت‌سازی ارزش سبک زندگی غیر مصرف‌گرا ذهنیت‌سازی ارزش درستکاری ذهنیت‌سازی ارزش اتحاد‌گرایی ذهنیت‌سازی ارزش عفت‌مندی ذهنیت‌سازی ارزش ایمان و امید

چهارمین الزام زمینه‌ساز مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی: گفتمان‌سازی فرهنگی		ذهنیت‌سازی ارزش دین‌مداری ذهنیت‌سازی ارزش تربیت‌کنندگی معلم ذهنیت‌سازی ارزش تربیت‌کنندگی مادر ذهنیت‌سازی ارزش پای کار دائمی و فوری بودن متولیان فرهنگی ذهنیت‌سازی ارزش مردمی‌شدن کار فرهنگی ذهنیت‌سازی ارزش عفاف و حجاب
	اصلاح‌گری معیارمند فرهنگ	اصلاح سازه‌های ذهنی ناکارآمد اصلاح فرهنگ غلط حاکم بر ذهن‌ها اصلاح اخلاقیات و منش ناصحیح اصلاح فرهنگ تقلید کورکورانه اصلاح عقاید غلط فردی و اجتماعی
	اعتبار و قدرت‌بخشی درونی فرهنگ	اعتباربخشی و تقویت تشکلهای مردمی و جهادی فرهنگ اعتباربخشی و تقویت نقش مساجد محلی اعتباربخشی و تقویت ابزار رسانه‌ای فرهنگ اسلامی اعتباربخشی و تقویت کار فرهنگی محله‌محور اعتباربخشی و تقویت اجتماعات مذهبی اعتبار و قدرت‌بخشی نظام تعلیم‌وتربیت مدارس اعتبار و قدرت‌بخشی نهادهای رسانه‌ای و تبلیغاتی همسو با اهداف فرهنگی اعتباربخشی و تقویت تشکلهای مردمی و جهادی فرهنگ اعتبار و قدرت‌بخشی شأن قرارگاهی شورای عالی انقلاب فرهنگی اعتبار و قدرت‌بخشی ضمانت اجرای قوانین شورای عالی انقلاب فرهنگی اعتبار و قدرت‌بخشی مسئولیت نظارت و رصد در شورای عالی انقلاب فرهنگی اعتبار و قدرت‌بخشی مسئولیت سامان‌دهی دستگاه‌های مجری فرهنگی برای شورای عالی انقلاب فرهنگی
پنجمین الزام زمینه‌ساز مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی: نهادهای‌سازی شاخص‌های حاکمیت الهی	حاکمیت عدالت‌محور	اهمیت توجه به ضعیفان جامعه توسعه عدالت‌محور
	حاکمیت امام‌محور	جهت‌دهنده امور دنیا و آخرت مردم هدایت‌گر امور دنیا و آخرت مردم
	حاکمیت مردم‌محور	رضایت مردمی اعتبار پیدا کردن مردمی زیربنای نظام سیاسی کرامت انسانی، منشأ توجه به رأی مردم در اسلام
	حاکمیت اسلام‌محور	متکی بر ضوابط و قوانین اسلامی مجری صالح و عالم به دین
	حاکمیت مسئولانه	مشتاق هدایت سعادت‌مند دغدغه‌مند اصلاحات اخلاقی پاسخگو و نظارت‌پذیر

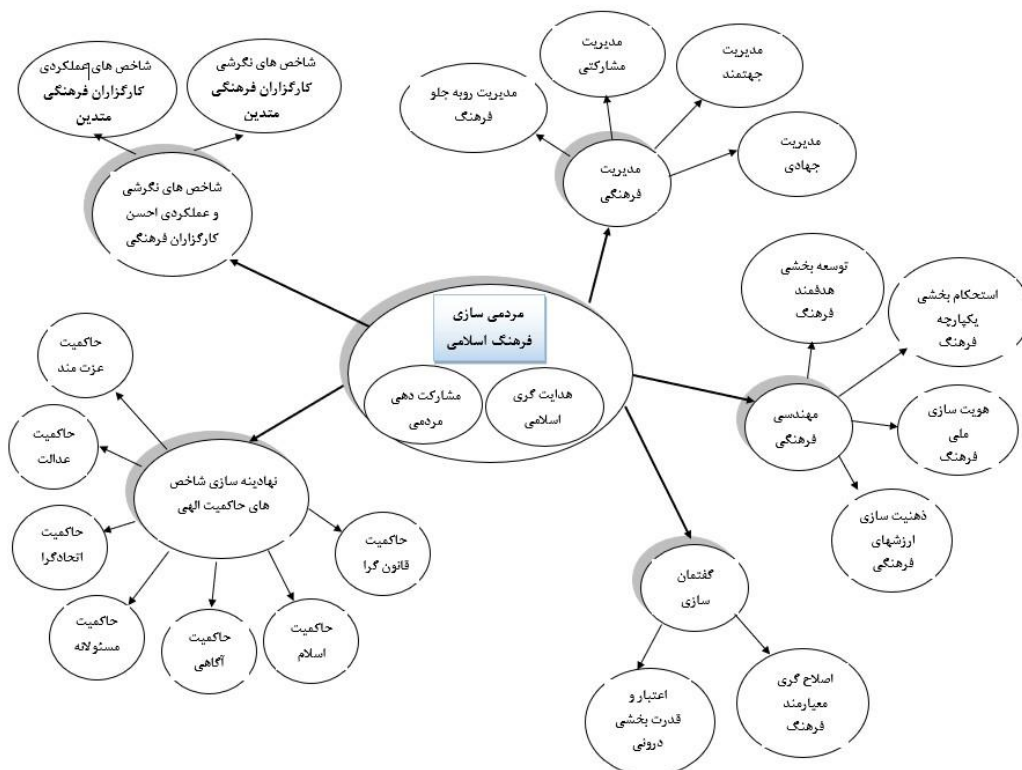
	حاکمیت اتحادگرا	مبارزه با درگیری‌های شخصی و سودطلبانه فضاسازی احساس برادری و همدلی فضاسازی احساس با هم بودن فضاسازی احساس همدلی
	حاکمیت آگاهی‌محور	پایه‌گذاری بیداری جامعه ایجاد حرکت‌های آگاهانه ایجاد قدرت تشخیص عاملیت بخشی اجتماعی
	حاکمیت قانون‌مدار	ترویج قانون‌گرایی مبارزه با قانون‌شکنی ترویج قانون‌مندی برای همه
	حاکمیت فرهنگ‌محور	هماهنگی سیاست با فرهنگ فرهنگ: جهت‌دهنده مسیر حاکمیت سرچشمه‌گیری نگاه سیاسی از فرهنگ
	حاکمیت عزت‌مند	عدم وابستگی مقتدر تصمیم‌گیرنده تلاش‌گر در جهت اصلاح
پیامد مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی: تعالی بخشی شخصی و اجتماعی	تعالی بخشی شخصی - اجتماعی	اصلاح سایر امور و ارکان جامعه ایرانی اصلاح سایر امور و ارکان جامعه جهانی تمدن‌سازی تشکیل امت اسلامی بسترسازی ظهور منجی عالم انسان‌سازی دینی استقلال وجودی مردم و جامعه سرافرازی تربیت افراد متکی به نفس گسترش امید و انگیزه گسترش امنیت گسترش آرامش عزت‌مندی توانمندی آبرومندی

جدول ۱. کدهای تبیین‌کننده ارکان الزامات الگوی حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران بر اساس آرای آیت‌الله خامنه‌ای

۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

معمولاً هر الگو دارای مبانی و الزامات خاصی است که پژوهشگر حیطه و پدیده مورد نظر خود را بر اساس آن تبیین و توصیف می‌نماید. این پژوهش نیز با توجه به نقش مهم فرهنگ به عنوان ارزش‌ها و آداب و رسوم و الگوهای رفتاری ریشه‌دار، عقاید و باورهای اساسی، نمادها و مصنوعات که ادراکات، رفتارها و مناسبات جامعه را جهت و شکل داده و هویت آن را می‌سازد (سند نقشه مهندسی کشور، ۱۳۹۲، ۱۶)؛ و ضرورت داشتن الگویی در جهت حکمرانی فضای فکری، ساختاری و سازمانی کنش گران مردمی و مدیریتی این نظام‌واره، شکل گرفت تا با مطالعه عمیق و درک بیانات آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی) درباره فرهنگ و ابعاد آن، الگویی پیرامون الزامات حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران را ارائه دهیم.

همان‌طور که یافته‌های تحقیق مبتنی بر افق اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای (با ۱۸۱ کد فرعی) نشان داد، نقطه‌گذاری در الگوی حکمرانی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، "الزام مبنایی مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی" با محوریت دو مؤلفه "هدایت‌گری اسلامی فرهنگ" و "مشارکت‌دهی مردمی فرهنگ" است که برای تحقق آن پنج الزام زمینه‌ساز "شاخص‌های نگرشی و عملکردی احسن" (با دو مضمون اصلی شاخص‌های نگرشی کارگزاران فرهنگی متدین و شاخص‌های عملکردی کارگزاران فرهنگی متدین)، "مدیریت فرهنگی" (با چهار مضمون اصلی مدیریت روبه‌جلو فرهنگ، مدیریت انقلابی-جهادی فرهنگ، مدیریت مشارکتی فرهنگ، مدیریت جهت‌مند فرهنگ)؛ "مهندسی فرهنگی" (با سه مضمون اصلی توسعه‌بخشی هدفمند فرهنگ، استحکام‌بخشی یکپارچه فرهنگ و هویت‌سازی ملی فرهنگ)؛ "گفتمان‌سازی فرهنگی" (با سه مضمون اصلی ذهنیت‌سازی ارزش‌های فرهنگی، اصلاح‌گری معیارمند فرهنگ و اعتبار و قدرت‌بخشی درونی فرهنگ)؛ "نهادینه‌سازی شاخص‌های حاکمیت الهی" (با ده مضمون اصلی حکمرانی اسلام محور، مردم‌محور، فرهنگ‌محور، امام‌محور، قانون‌مدار، عدالت‌محور، آگاهی‌محور، مسئولانه، اتحادگرا، عزت‌مند) است که پیامد این نوع از حکمرانی فرهنگی، "تعالی بخشی شخصی و اجتماعی" است. این الگو در ادامه در شکل ۱ ترسیم شده است:

شکل ۱. شماتیک الزامات الگوی حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر آرای آیت‌الله خامنه‌ای

۶. بحث و نتیجه‌گیری

تغییر و تحولات سریع و پیچیده مفاهیم دولت و فرایندهای حکمرانی و مدیریت از مهم‌ترین مسائل جهان امروز است. آنچه قابل مشاهده است تغییر در نقش سنتی و تاریخی دولت‌ها و دگرگونی در ماهیت فرایندهای حکمرانی و مدیریت در سراسر جهان است. آنچه در ادبیات حکمرانی در دنیا بدان بیشتر توجه شده و بر آن تأکید شده، حکمرانی خوب است. البته نارسایی‌های مفاهیم و ادبیات حکمرانی خوب سبب شده که از الگوهای متعدد دیگری غیر از آن بحث به میان آید (خاشعی و هرندی، ۱۳۹۳: ۱۱۰-۸۵).

یکی از الگوهای مهم و ضروری در این زمینه که می‌تواند جایگزین نارسایی‌های رویکردهای قبلی باشد، مبتنی بر آرای آیت‌الله خامنه‌ای و تحلیل‌های حاصل از اسناد موجود در سخنرانی‌های ایشان پیرامون این مفاهیم، حکمرانی فرهنگی است که باید هسته محوری آن "مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی" قرار بگیرد. این امر به معنای آن است که شکل‌گیری و تحقق تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، نهادسازی، تنظیم‌گری، قاعده‌گذاری و اقدامات تدبیری و راهبردی که ذیل پذیرش و تبعیت از ولایت الله و هدایت امام معصوم و رهبری ولی فقیه است، باید در چهارچوب مبنای معرفتی، ارزش‌ها و قانون اسلام و شرع مقدس و با به بهره‌مندی از ظرفیت منابع و نیروهای انسانی و مردمی، با هدف نهادینه‌سازی فرهنگ اسلامی، صورت بگیرد. همین امر موجب تحقق بیشتر مقاصد دینی و پیشرفت و تعالی آحاد مردم و امت و جامعه اسلامی در کارآمدترین نحو ممکن می‌شود. این هدف‌گرایی در فرایند حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران، به ماهیت و عملکرد حاکمیت و دولت اسلامی و نقش محوری مردم در شکل‌گیری حکمرانی در تعامل متقابل با مردم و بخش عمومی و همچنین کلیت فضای پیوند و تعامل دولت با مردم و بخش عمومی را در ابعاد معنایی، ساختاری و تدبیری شامل می‌شود.

در توضیح این الگو می‌توان گفت که "هدایت‌گری اسلامی فرهنگ" اولین مقوله‌ای است که کارگزاران فرهنگی در جریان مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی باید بر آن تمرکز نمایند که یافته‌های تحقیق حاضر نشان داد این مهم با سرلوحه قراردادن تربیت‌گری اسلامی به‌گونه‌ای که نسل جامعه مسئولیت‌مند و متعهد، اخلاق‌محور و مؤمن در خانواده و مدرسه و جامعه رشد و تربیت یابند، در کنار پرورشگری اخلاقی، جریان‌سازی فکر و عمل دینی و فرهنگ اسلامی و الهی از طریق گفتمان‌سازی مبنای اسلامی و به‌کارگیری کارگزاران فرهنگی متدین و ایجاد تشکلهای دینی - مردمی با ایجاد تحول‌گرایی نگاه کارکرد فرهنگ دینی که در آن اسلام در خدمت زندگی مردم، اسلام در خدمت نظام‌سازی، اسلام در خدمت تمدن‌سازی، اسلام در خدمت انسان‌سازی، اسلام در خدمت جامعه‌سازی در بین مردم تلقی شود، در سیاست‌گذاری‌ها و مدیریت‌های فرهنگی کشور می‌تواند محقق شود. علاوه بر این، توجه به عنصر "مشارکت‌دهی مردمی فرهنگ" نیز باید صورت گیرد که این امر نیز با تحول‌گرایی در نگاه حکمرانی دولتی با معنای حکومت برای مردم، حکومت در خدمت منافع مردم و حکمرانی با مشارکت مردم می‌تواند صورت گیرد. یافته‌های تحقیق نشان داد که استفاده از ابزار کنترل مراقبتی دولتی، در کنار نظارت مراقبتی مردمی و باور به نقش مردم در اصلاح‌گری و اعتباربخشی به حکمرانی مردمی از طریق ایجاد تشکلهای مردم‌نهاد و کم‌کردن تصدی‌گری دولتی نیز اهمیت ویژه‌ای در این فرایند دارد.

رهبر انقلاب در این زمینه در بیانات خود اشاره‌های زیادی به حکمرانی فرهنگی که دستاورد آن تعالی بخشی شخصی و اجتماعی است، داشته است. ایشان تصریح می‌کند که "برای هر دستگاه قدرتمندی، اصلاح و تصحیح فرهنگ و بینش مردم، لازمه هدایت جامعه به سوی تعالی و بهروزی است. عدالت اجتماعی به‌عنوان یک امر اجتماعی محض که به سیاست، حکومت و شیوه فرمانروایی در جامعه مربوط می‌شود، جز به برکت ایجاد یک فرهنگ صحیح در اذهان یکایک مردم، قابل تأمین نیست... (دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استان‌ها ۱۳۷۴/۴/۱۹) پس با این اوصاف برای استقلال، خودکفایی، رفاه عمومی مردم، تدبیر مردم و دستیابی به تمدن بزرگ اسلامی باید به فرهنگ مراجعه نموده و روی فرهنگ و مسأله فرهنگ تأمل، توجه و سرمایه‌گذاری ویژه‌ای انجام دهیم (۱۳۷۵/۹/۲۰). ترویج فرهنگ صحیح در بخش‌های مختلف زندگی، ابزار و وسیله‌ای است تا همه مردم با امید زندگی کرده و احساس آسایش نموده، زندگی توأم با امنیت داشته، حرکت کرده، پیش رفته و تعالی مطلوب انسانی پیدا نمایند (بیانات مقام معظم رهبری با جوانان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۰۷/۲۳) در این زمینه برای اینکه نسبت حکمرانی فرهنگی با محوریت "مردمی‌سازی فرهنگ اسلامی" با تمدن‌سازی و تعالی بخشی افراد در بستر جامعه

مشخص شود، می‌توان توضیح داد که حکمرانی به‌عنوان یک موضوع در چهارچوب و ذیل فرهنگ قرار گرفته و از ارکان هویت‌ساز یک تمدن نشئت می‌گیرد و متأثر می‌شود. در این منظر، فرهنگ، جهت‌دهنده مسیر سیاست‌گذاری‌های حاکمیتی بوده و هماهنگی سیاست‌ها با فرهنگ‌های پذیرفته شده جامعه صورت می‌پذیرد. چنانچه در این زمینه آیت‌الله خامنه‌ای توضیح می‌دهد که: "در دل فرهنگ، سیاست هم هست. نگاه سیاسی همان نگاه به سمت و سوی حرکت عمومی جامعه که آیا در مسیر هدف‌ها بوده و یا در خلاف مسیر اهداف می‌باشد. به تعبیری سیاست از فرهنگ سرچشمه می‌گیرد و بر این اساس می‌توان گفت در دل فرهنگ، سیاست هم وجود دارد. (بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران ۱۳۹۵/۵/۳۱)". با این نگاه، تمدنی که در واقعیت وجود دارد و کار انجام می‌دهد، در مؤلفه‌های مختلفی مثل اقتصاد، حقوق، سبک زندگی، ازدواج، و موضوع علم تأثیر می‌گذارد زیرا سیاست‌گذاری‌های حاکمیتی، نشأت گرفته از فرهنگ، زمینه‌ساز شکل‌گیری این نوع از تمدن شده‌اند. به این ترتیب که "اگر بینش مردم و جهت‌گیری مردم در مسائل فرهنگی جهت‌گیری درستی باشد، زندگی در جامعه به نحو درستی خواهد شد و اگر جهت‌گیری درستی نباشد زندگی به نحو غلط خواهد شد؛ خدای ناکرده به همان بلایی که امروز کشورهایی که خانواده را و بنیان خانواده را ویران کردند مبتلا خواهند شد (بیانات در حرم مطهر رضوی ۱۳۹۳/۰۱/۰۱)". در نتیجه و بر این اساس "فرهنگ به‌عنوان جهت‌دهنده به تصمیمات کلان کشور می‌باشد و مثل روحی که در کالبد همه فعالیت‌های گوناگون کلان کشور است حضور و جریان دارد. فرهنگ با این بیانی که صورت پذیرفت باید در هم بخش‌ها همچون تولید، خدمات، ساختمان‌سازی، بیمه، کشاورزان، صنعت، سیاست خارجی و تصمیمات امنیتی رعایت گردد و حدود را مشخص و جهت را معین نماید (بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۱)".

البته در جهت تحقق اهداف این گونه از حکمرانی فرهنگی، نظام اسلامی با شکل و خوانش مستقر در جغرافیای ایران، از گذشته با به‌کارگیری سازه‌های مفهومی همچون عرف و شرع، جمهوریت و اسلامیت، حکم و قانون، تلاش داشته نقش و سهم مردم و حکومت را در محدوده قدرت و ساحت اجتماعی ترسیم و معین کند. اگر چه به نظر می‌رسد تلاش‌های صورت گرفته تا کنون با چالش‌هایی روبرو بوده و شاید بین آنچه نظام خواستار آن بوده و آنچه توانسته محقق نماید هنوز فاصله وجود داشته باشد ولی آنچه از اصل موضوع و تلاش حکومت برای حرکت در این مسیر مشاهده می‌شود را نمی‌توان انکار نمود. توفیقات نظام اسلامی در حوزه‌های مختلف زندگی اجتماعی را باید متفاوت دید و ارزیابی نمود. برخی حوزه‌ها به‌ویژه فرهنگ نسبت به دیگر حوزه‌ها، گرفتار چالش‌هایی برای تعیین نقش قدرت حاکم است.

در همین رابطه انتظار می‌رود حکومت حضوری بیشینه در فرهنگ و حوزه‌های فرهنگی داشته و فرهنگ با بُن‌مایه‌هایش یعنی نمونها، نمادها، هنجارها و ارزش‌ها ریشه در عرف و مردم داشته باشد. نظام اسلامی ابتدا نسبت به هدایت و راهبری حوزه فرهنگ و ورود در آن، بر اساس میزان بسط ید و مبتنی بر نظریه ولایت مطلقه فقیه، به‌عنوان زمینه اصلی طرح و اجرای هرگونه نظریه حکومتی و مدیریتی، مسئول و مکلف است و در مرحله بعدی این تکلیف را به اقتضای قدرتش در موقعیت‌های گوناگون و وضعیتی که خود فرهنگ دارد به شکل سیاست‌گذاری، مهندسی، مدیریتی یا حکمرانی بایستی تا می‌تواند انجام دهد که مستلزم فراقشسی نظام اسلامی در حوزه فرهنگ است (مزینانی، ۱۴۰۰: ۲۱۱ - ۲۳۶). ضرورت این ورود با در نظر داشتن شاخص‌های حکمرانی فرهنگی در پژوهش حاضر، گفتمان‌سازی جدید و رواج یافته در جوامع امروز به‌گونه‌ای است که ارزش‌های خود تحقق بخش اساسی در تغییرات اجتماعی و خانوادگی به حساب می‌آید و عقلانیت، رقابت، آزادی، کم‌رنگ شدن جهان بینی دینی و خود انکایی به‌عنوان ارزش‌های اشخاص در زندگی‌های فردی و خانوادگی قبول افتاده که پیامدهای آن تزلزل در ارزش‌های حقیقی و اصیل انسانی است. جدای از دآوری هنجاری و ارزشی درباره جهت‌گیری تحولات فرهنگی ایران، لازم است برخوردی واقع‌بینانه با تحولات فرهنگی داشته و خود را برای مواجه مناسب با آن تحولات آماده نموده و برنامه ریزی‌های مناسب و ضروری در این زمینه را اتخاذ نمود. به تعبیری همین امر، در گام‌های اولیه لزوم ورود و مداخله متولیان فرهنگی کشورمان در سطح کلان برای گفتمان‌سازی‌های نو و جدید پیرامون معناهای عملی و کاربردی در حوزه‌های مختلف سبک زندگی مردم می‌کند تا از طریق ذهنیت‌سازی و کار روی ارزش‌ها و معناهای اصیل و ثبات بخش فرهنگی، در جهت ایجاد حکمرانی فرهنگی بتوان گامی تأثیرگذار برداشت. آیت‌الله خامنه‌ای در این رابطه معتقد است "فرهنگ واقعاً زیربنا می‌باشد؛ خیلی از این خطاهایی که رخ می‌دهد ناشی از فرهنگ حاکم بر

ذهن‌ها می‌باشد. اسراف، تقلید کورکورانه، سبک زندگی غلط، این موارد ناشی از مشکلات فرهنگی و فرهنگ حاکم بر ذهن‌ها بوده که باعث به وجود آمدن این مشکلات در عمل می‌شود. اگر ما اسراف داریم، اگر ما تقلید کورکورانه داریم، اگر ما سبک زندگی غلط داریم، اینها ناشی از مشکلات فرهنگی است؛ فرهنگ حاکم بر ذهن‌ها است که در عمل، این مشکلات را به وجود می‌آورد. زندگی‌های تقلیدی، زندگی‌های تجملاتی و اشرافیگری، غالباً منشأ و ریشه‌ی فرهنگی دارد. (۱۴۰۰/۶/۶) ساختار فرهنگی کشور نیاز به یک بازسازی انقلابی دارد. ما مشکل داریم در ساختار فرهنگی کشور؛ و یک حرکت انقلابی لازم است (۱۴۰۰/۶/۶)؛ "البته منظور از ساختار، ساختار فرهنگی جامعه و ذهنیت و فرهنگ حاکم بر آن و در یک کلام نرم‌افزاری است که افراد جامعه بر اساس آن در زندگی فردی و جمعی خود عمل می‌کنند (۱۴۰۱/۹/۱۵)".

در تبیین توجه به این مؤلفه از حکمرانی فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران، آگاهی از یک ویژگی در جهان امروز مهم است، و آن هم اینکه مدرنیته زمینه‌ساز نظم جدیدی در دنیا امروز شده و تحولاتی را در عادات، معناهای ذهنی، شیوه‌های تفکر، ارزش‌ها و سبک زندگی افراد ایجاد نموده و به تبعیت از این تحولات، ارزش‌ها و معناهای خانوادگی و اجتماعی افراد دچار دگرگونی شده‌اند. در شرایط این‌چنینی شاهد این هستیم که هنجارها، ارزش‌ها و فرهنگ‌هایی که تأمین‌کننده الزامات و نیازهای ساختار جدید هستند به وجود می‌آیند و الگوهای جدید فرهنگی با سبک‌های متفاوت در زمینه‌هایی همچون پوشش، ازدواج و غیره در حال رخ دادن است. با بیانی که تاکنون داشتیم شکل‌دهی ذهنیت‌ها، ارزش‌های اصیل فرهنگی و دینی بسیار حائز اهمیت است. گیدنز یکی از نظریه‌پردازان برجسته جامعه‌شناسی در این رابطه برای رسانه‌ها و فناوری‌های ارتباطی مدرن نقش قابل‌توجهی قائل است و رسانه‌ها را ابزار بسط مدرنیته و ارزش‌های آن در همه جهان دانسته و آن را تغییردهنده فضای جهانی با تسهیل و سرعت بخشی تعاملات انسانی، ارتباطات فردی و گروهی می‌داند. (گیدنز^۱، ۲۰۰۰: ۹۲-۹۸) این کار در واقع در روند بازتولید فرهنگی با انتخاب عناصر انتقالی فرهنگ از طریق انتقال ضمنی و نمادین پیام‌ها به خانواده‌ها انجام می‌گیرد. (فیسک و هارتلی^۲، ۲۰۰۴: ۳۵-۳۵). با این مفهوم که متون رسانه‌ای می‌توانند با چگونگی بازنمایی از الگوهای تبادلی درون نظام خانواده و متعاقب آن در سطح جامعه باعث به وجود آمدن معناها، ارزش‌ها و سبک‌های زندگی خاصی شده و یا بر عکس آن باعث حذف و به حاشیه راندن ارزش یا سبک و الگوی تفکر و زندگی دیگری شوند. بر اساس نظریه لاکلا و موف^۳ درباره گفتمان‌سازی، نحوه تبدیل یک گفتمان به تسلط فرهنگی یا هژمونی فرهنگی^۴ باید از طریق تبدیل همان گفتمان به تصور اجتماعی^۵ صورت پذیرد (لاکلا و موف، ۱۹۸۵: ۴۷-۹۲). برای دستیابی به آن با ابزار برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی می‌توان اقدام به اسطوره‌سازی در آن پدیده نمود. اسطوره‌ها برای اینکه فراگیر شوند باید جهان‌شمول، عام، پاسخ‌گو به همه نیازها و تقاضاهای موجود در جامعه بوده و شکل آرمانی و استعاری داشته باشند. با این شیوه در واقع اسطوره‌ها با ایجاد فضای آرمانی و استعاری به تصور اجتماعی تبدیل می‌گردند. علاوه بر نیاز به خلق فضای استعاری در تبدیل شدن اسطوره به تصور اجتماعی، نیاز به دو شرط «قابلیت در دسترس بودن آن گفتمان در زمینه افکار عمومی» و «قابلیت اعتبار و سازگاری اصول آن گفتمان با اصول بنیادین جامعه» بسیار مهم هستند (سلطانی، ۱۳۸۴: ۲۸).

چنانچه یافته‌های این تحقیق نیز نشان داد که «اعتبار و قدرت بخشی درونی فرهنگ» از طریق اعتبار بخشی و تقویت تشکلهای مردمی و جهادی فرهنگ، مساجد محلی و ابزارهای رسانه‌ای فرهنگ اسلامی همسوسازی آنها با اهداف فرهنگی کشور در کنار اعتبار بخشی و تقویت کار فرهنگی محله‌محور و نظام تعلیم و تربیت مدارس و همین‌طور اعتبار و قدرت بخشی شأن قرارگاهی شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌تواند محقق شود که فراتر از نقش رسانه‌های عمومی دیده می‌شود ولی در این باره رسانه‌های عمومی مثل سینما، تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی به عنوان ابزارهای تحقق بخشی سیاست‌های فرهنگی در سطح جامعه به دلیل داشتن هر دو شرط نقش زیادی را در دسترس

1. Giddens

2. Fiske, J & Hartley, J

3. Laclau, E & Mouffe, C

4. Cultural Hegemony

5. Social Imagination

قراردادن کردارهای زبانی و غیرزبانی در سطح جامعه و اعتبار بخشیدن به آنها در زمینه گفتمان‌سازی و تبدیل آن به هژمونی فرهنگی بر عهده دارند. در واقع مهم‌ترین بازوی برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی گفتمان‌ها همان کردارهای زبانی و غیرزبانی هستند و نقش کردارهای زبانی همچون سینماها، تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان کالاهای فرهنگی محملی بسیار تأثیرگذار می‌شوند. با این بیان این‌طور انتظار است که غالب کردارهای زبانی و گفتمان فرهنگی در کشور از ناحیه دستگاه‌های رسمی فرهنگی به مرحله اجرا در آید و به‌عنوان گفتمان اصلی و رسمی فرهنگی در جامعه ایران عمل نموده و معانی، ارزش‌ها، شیوه‌های اندیشیدن، ازدواج و سبک و روش‌های خاص زندگی خانوادگی را رواج داده و برجسته‌سازی نماید. آنچه به نظر می‌رسد با گذشت زمان ناکارآمدی‌ها اعم از ساختاری و غیرساختاری و اختلال در کارآمدی و اثربخشی و همچنین کمترشدن استحکام خانواده را نتوانسته مانع گردد؛ لذا توجه به این ابعاد از حکمرانی فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران، حائز اهمیت است.

۸. مشارکت نویسندگان

نویسنده اول (استاد راهنما و نویسنده مسئول) در طراحی پژوهش، هدایت علمی، و ویرایش نهایی مقاله نقش داشته است. نویسنده دوم (دانشجو) در گردآوری داده‌ها، تحلیل یافته‌ها، و نگارش پیش‌نویس اصلی مقاله مشارکت داشته است. نویسنده سوم (استاد مشاور) در تبیین چارچوب نظری، ارائه مشاوره علمی، و بازبینی محتوایی مقاله همکاری داشته است. تمام نویسندگان نسخه نهایی مقاله را مطالعه و تأیید کرده‌اند.

۹. ملاحظات اخلاقی

مقاله حاضر از رساله دکتری نویسنده دوم با عنوان «واکاوی الزامات الگوی حکمرانی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران» در دانشگاه خوارزمی، استخراج شده است.

۱۰. سپاسگزاری و حمایت مالی

در نگارش این پژوهش هیچ کمک مالی از سازمان‌های دولتی، عمومی، تجاری یا غیرانتفاعی دریافت نشده است.

۱۱. تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در این مطالعه هیچ گونه تعارض منافع وجود ندارد.

۱۲. منابع

- آقاسی، آناهیتا، بنی‌هاشمی، سید محسن، عقیلی، سید وحید، ۱۴۰۰: تحلیل مضمون هویت فرهنگی در اندیشه آیت‌الله سید علی خامنه‌ای، فصلنامه علمی نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، دوره ۱۱، شماره ۲ - شماره پیاپی ۲۱، تیر ۱۴۰۰، صفحه ۱۵۵-۱۷۶.
- باقری، شهلا. (۱۳۸۴). بررسی و مقایسه نظام فرهنگی ایران: قبل و بعد از انقلاب اسلامی. تهران. دانشگاه علامه طباطبائی، رساله دکتری.
- باقری، شهلا. (۱۴۰۲). جامعه‌شناسی فرهنگی. تهران. انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
- بصیرنیا، (۱۳۹۲) رویکردهای مختلف به مهندسی فرهنگی در ایران بعد از انقلاب. امیرکبیر: ۱۳۹۲.
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه‌ای، Farsi.khamenei.ir
- جمشیدی، مهدی. (۱۴۰۳). حکمرانی فرهنگی در خوانش دینی آیت‌الله مصباح‌یزدی. نشریه آیین حکمرانی، ۲(۳): ۲۵۵-۲۸۶. doi: 10.22034/ah.2025.719484
- خاشعی، وحید و هرندی، عطاءالله (۱۳۹۳)، تبیین ابعاد حکمرانی متعالی مبتنی بر سیره حکومتی امام علی (ع) (تلفیق رویکرد اجتهادی و تحلیل محتوا، پژوهش‌های علم و دین، سال پنجم، شماره دوم، پاییز و زمستان، ۱۳۹۳، صص ۸۵-۱۱۰.
- ذوالفقاری، نعمیه (۱۴۰۳). تأثیر فرهنگ حکمرانی بر حکمرانی فرهنگی (با محوریت ابلاغ مقام معظم رهبری به اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۴۰۰)، اولین کنفرانس ملی حکمرانی و نظام سیاست گذاری فرهنگی. تهران.
- زهیری، علیرضا. (۱۳۹۴). نسبت سنجی بوم‌شناسانه الگوی حکمرانی خوب. فصلنامه علوم سیاسی، سال هفدهم شماره ۲. صص ۸۷-۱۱۱.
- سلطانی، علی اصغر. (۱۳۸۴). تحلیل گفتمان به مثابه نظریه و روش. فصلنامه علوم سیاسی، ۷(۲۸).

- سند نقشه مهندسی کشور، ۱۳۹۲، تاریخ تصویب: ۱۳۹۱، مرجع تصویب: مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، تاریخ ابلاغ: ۱۳۹۲، دوره: ۹، شماره ابلاغیه: ۲۳۴۹/۹۲/دش، بازایی شده از: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/859054>
- عارفی خلیل و فرزندی عباسعلی (۱۴۰۳). انطباق مبانی حکمرانی رهبری با مبانی حکمرانی علوی، فصلنامه علمی حکمرانی متعالی، دوره ۵، شماره ۲ - شماره پیاپی ۱۸، مهر ۱۴۰۳، صفحه ۹-۳۷.
- مزینانی، مهدی. (۱۴۰۰). حکمرانی فرهنگی در نظام اسلامی. حکمرانی متعالی. سال دوم بهار ۱۴۰۰ شماره ۵، شماره صفحات: ۲۱۱ - ۲۳۶.
- نجاری، رضا و سادۀ نژاد، فخریه، ۱۴۰۲، مقاله «حکمرانی فرهنگی، مفهوم جدیدی از حکمرانی» منابع و سرمایه انسانی، شماره هشتم: صص ۶۷ تا ۷۹.
- Alexander, Jeffrey C. (2006). *The Civil Sphere*. Oxford University Press
- Archer, Margaret (1995). *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Foran, John. (1997). "Discourses and Social Forces: The Role of Culture and Cultural Studies in Understanding Revolutions," J. Foran (ed). *Theorizing Revolutions*, London and New York: Routledge.
- Fiske, J & Hartley, (2004) *Reading Television*. London. Routledge Pub.
- Giddens, Anthony. 2000. "The Globalizing of Modernity." In *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*, edited by David Held and Anthony McGrew, 92-98. Cambridge: Polity Press.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London, Verso.
- Marengo, Stefano, 2020. "Lo spirito della rivolta. Michel Foucault e la rivoluzione iraniana" in: *Etica & Politica / Ethics & Politics. XXII/2*, EUT Edizioni Università di Trieste, Trieste, 2020, pp. 723-748
- Smith, P. (2008). *Cultural theory: An introduction (2nd ed.)*. Wiley-Blackwell. p:55